

JOSEP ROMEU I FIGUERAS

El comte Arnau. La formació d'un mite

Farell editors, Col·lecció Popular Llegendes 11, Sant Vicenç de Castellet, 2003

Qui no ha sentit parlar de les aparicions del comte Arnau? Del seu cavall de flames i de les anelles on el fermava? De la seva relació amb les abadesses del monestir de Sant Joan de les Abadesses? Dels conductes subterranis pels quals es desplaçava? Probablement són poques les persones que mai no han escoltat alguna de les aventures protagonitzades pel comte. L'autor del llibre ens diu que el comte Arnau ha esdevingut un personatge popular i el mite més interessant de Catalunya, fins al punt de denominar-lo el mite nacional per excel·lència. Ara bé, malgrat aquesta difusió en el territori català, també deuen ser poques les persones que coneixen la llegenda, la tradició i la cançó arnal·dina amb tota la seva complexitat. *El comte Arnau. La formació d'un mite* ens dóna l'excel·lent oportunitat d'introduir-nos i aprofundir en el mite que envolta aquesta figura.

L'autor de l'obra, Josep Romeu i Figueras, fou escriptor tot i que la seva faceta més coneguda era la d'estudiós de la literatura catalana; s'especialitzà en l'anàlisi del legendari popular i del folklore, especialment en aquell que fa referència al comte Arnau. El 1947 publicà *El comte Arnau. La formació d'un mite*, una edició de bibliòfil de 330 exemplars numerats, que consistia en una síntesi de la tesi doctoral i l'any següent, el Consell Superior d'Investigacions Científiques editava la totalitat de la tesi titulada *El mito de "El comte Arnau" en la canción popular, la tradición legendaria y la literatura*. L'obra que ressenyem és una actualització de l'edició de 1947, adaptada al "lector corrent i interessat en qüestions de folklore i etnografia", tal com ens afirma el mateix autor en el pròleg.

El llibre és escrit amb un llenguatge amè i que defuig les formes complicades, d'acord amb l'objectiu, indicat més amunt, d'aquesta segona edició. A més, cal destacar l'habilitat de l'autor per recordar periòdicament al lector les teories més importants; així, al final de la segona part trobem una compilació de conclusions presentades fins aquest punt de l'obra i, al finalitzar la tercera part, Romeu ens ofereix una darrera consideració tot recollint la principal aportació de cada escriptor al mite.

Passem a continuació a desglossar les teories principals del text. L'obra s'estructura en tres parts ben delimitades. La primera part se centra en la

cançó del comte Arnau, que fou publicada per primera vegada el 1853 per Manuel Milà i Fontanals. Romeu analitza la mètrica i l'estructura de la cançó i observa com presenta uns elements característics: el refrany, la repetició del vers senar i el diàleg. Aquests tres elements li permeten formular la hipòtesi que la cançó havia estat dansada malgrat "el seu aire esquerp i la seva melodia majestuosa i lenta". Pel que fa al contingut, la cançó ens presenta l'ànima damnada del comte Arnau, damunt d'un cavall, que sobtadament s'apareix a la muller i desprèn foc per tots els seus membres perquè pecà en vida. La causa de la condemna és molt clara i fins i tot, apareix dues vegades: les solades mal pagades.

Tot seguit, es tracten dos temes problemàtics: la identificació del personatge protagonista i l'antiguitat de la cançó. Quant al primer, l'autor creu que es tracta d'un personatge que no és real ni històric, i que senzillament es buscava un nom adequat a la rima, sonor i expressiu per donar un exemple moralitzant; Romeu per tant, no creu en les teories iniciades per Mn. Pau Parassols i Pi per tal de defensar el bon nom de les monges de Sant Joan de les Abadesses que identifiquen el comte Arnau com un senyor de Mataplana i emparentat amb els comtes de Pallars que visqué al segle XIV. I pel que fa a la datació, s'apunta que podria tractar-se d'una creació de les darreries del segle XVI. Finalment en aquesta primera part, s'assenyala el focus central on s'han recollit les versions de la cançó, que és format per les comarques del Ripollès, Osona i la Garrotxa; l'origen de la cançó es trobaria a la vila de Ripoll.

La segona part tracta la tradició i la llegenda del comte Arnau. La cançó es va difondre i les diverses contrades la integraven dins el seu cosmos particular, la relacionaven amb d'altres llegendes com la del Mal Caçador, i sorgia lentament la llegenda del comte Arnau. Així s'analitzen els tres focus llegendaris més importants: Gombren, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses. Els tres focus, malgrat que presenten uns elements comuns com les aparicions del comte, les anelles on fermava el cavall i les petjades que deixava, les construccions i la topografia relacionades amb Arnau o altres llegendes derivades d'aquesta, tenen també unes característiques que els diferencien entre ells. Així a Gombren, lloc d'origen de la llegenda, queda molt clar que la causa de la damnació fou l'incompliment del pacte entre el comte i els mossos, una vegada aquests havien finalitzat la construcció de les escales del santuari de Montgrony; també té un paper important el Forat de Sant Ou, ja que la tradició explicava que en aquest punt s'iniciava el conducte subterrani que utilit-

zava el comte per desplaçar-se fins a la muntanya de Sant Amand o al monestir de Sant Joan de les Abadesses per a veure les abadesses.

El focus de Ripoll és important per la seva situació geogràfica perquè permetia la concentració del llegendari dels altres dos focus per tal de ser difós posteriorment. Per tant, la tradició llegendària pròpia fou més feble i estigué molt influenciada per Gombren i Sant Joan de les Abadesses.

En el darrer focus, Sant Joan de les Abadesses, la llegenda i la tradició enllaça amb un fet històric, l'expulsió de les monges del monestir, ocorreguda l'any 1017. Per tant, la damnació per les soldades mal pagades es té poc present i pren molta més força la condemna del comte per la seva relació amb l'abadessa. El fet que el monestir quedés involucrat en una llegenda d'aquest tipus no devia agradar als elements eclesiàstics i es traspasà la mala fama a un suposat convent que existia a la muntanya de Sant Amand; d'aquesta variant de la llegenda en sorgirà la cançó de "Les monges de Sant Amanç". En el darrer capítol de la segona part, es fa una breu referència als focus secundaris on s'ha localitzat la llegenda, com Campdevàrol, Ribes de Freser, les muntanyes de Prades o fins i tot Mallorca, on arribà a través de la cançó i es fusionà amb la llegenda del comte Mal.

La tercera i última part se centra en els literats, ja que és gràcies a la literatura que el comte Arnau ha esdevingut un personatge popular i un dels mites més interessants de Catalunya. Romeu destaca l'aportació que ha fet cada autor al mite des de Milà i Fontanals fins a l'actualitat. Destaquem Víctor Balaguer, el qual amb una barreja de pseudohistòria i de forta imaginació romàntica ens presenta un Arnau terrible, tenebrós i acompanyat, per primera vegada, de l'abadessa Adelaisa; Josep Carner presenta un Arnau molt demoníac i deixa a l'aire una possible redempció; Joan Maragall confereix a Arnau la qualitat de superhome però també d'ànima que pateix i que finalment és redimida a través de la cançó; Josep Maria de Sagarra accentua el caràcter humà d'Arnau fins al límit i el condemna a voltar eternament sense una possible redempció. Finalment Romeu fa una breu menció dels estudiosos que s'han interessat per la llegenda del comte Arnau, entre els quals destaca Rosend Serra i Pagès.

En poques paraules, *El comte Arnau. La formació d'un mite* és un llibre que d'una manera entenedora ens fa comprendre el mite del comte Arnau: com de la cançó en sorgí la llegenda, que tant la veu popular com els literats han ajudat a mantenir, fixar i desenvolupar. I és que cada vegada que s'expli-

ca la llegenda o se'n fa una creació artística es dóna més vida al mite del comte Arnau. Acabem amb unes paraules de Romeu: "Que Déu no li doni repòs [al comte Arnau] i que el seu turment fructifiqui".

Àlex Porta i Tallant

